

**Міністерство освіти і науки України
Рівненський державний гуманітарний університет
Інститут психології та педагогіки
Кафедра вікової та педагогічної психології
Кафедра загальної психології та психодіагностики**

Студентський науковий альманах

(Матеріали Всеукраїнської науково-практичної конференції студентів і молодих науковців "Гендерні аспекти розвитку самосвідомості в онтогенезі"
Рівне, 15-16 квітня 2010 р.)

Рівне, 2010

Студентський науковий альманах. Матеріали Всеукраїнської науково-практичної конференції студентів і молодих науковців "Гендерні аспекти розвитку самосвідомості в онтогенезі". Рівне, 15-16 квітня 2010 р. – Рівне: РДГУ, 2010. – 198 с.

Редакційна колегія:

Павелків Р.В. - доктор психологічних наук, професор, проректор з науково-педагогічної та навчально-методичної роботи, директор Інституту психології і педагогіки РДГУ, завідувач кафедри вікової та педагогічної психології Інституту психології та педагогіки РДГУ, Заслужений працівник освіти України – співголова;

Воробйов А.М. – кандидат педагогічних наук, професор, перший проректор РДГУ, завідувач кафедри загальної психології та психодіагностики Інституту психології та педагогіки РДГУ, Заслужений працівник освіти України - співголова

Безлюдна В.І. - професор кафедри вікової та педагогічної психології РДГУ;

Корчакова Н.В. – доцент кафедри вікової та педагогічної психології РДГУ;

Созонюк О.С. – доцент кафедри вікової та педагогічної психології РДГУ;

Яцюк Н.О. – доцент кафедри вікової та педагогічної психології РДГУ;

Матеріали обговорені та рекомендовані до друку на засіданні науково-методичної ради психолого-природничого факультету РДГУ. Протокол № _____ від _____ 2010 р.

впливу на дитину, оскільки саме батьки формують у неї певний тип поведінки у соціальному середовищі.

Література

1. *Ишмуратов А.Т. Конфлікт і згода. Основи когнітивної теорії конфліктів.* – К., 1996. – 187.
2. *Конфліктологія: Учебник /под ред. А.С. Кармина.* – СПб., 2001. – 448с.
3. *Русинка І.І. Конфліктологія. Психотехнології запобігання і управління конфліктами. Навчальний посібник /І.І. Русинка.* – К., 2007. – 332с.
4. *Скотт Д.Г. Конфликты. Пути их преодоления.* – К., 1991. – 191с.

УДК 159.952.13

ДИНАМІКА РОЗВИТКУ ПІЗНАВАЛЬНИХ ІНТЕРЕСІВ ПІДЛІТКІВ З УРАХУВАННЯМ ГЕНДЕРНИХ ВІДМІННОСТЕЙ

**Назарець Людмила, кандидат психологічних наук,
старший викладач**

Рівненський державний гуманітарний університет

Практичне впровадження в сучасне життя прийомів та методів оновлення системи загальної освіти засобами психологічної науки ставить перед психологами завдання уточнення ряду важливих напрямків і проблем, серед яких вагоме значення має проблема формування пізнавального інтересу учнів, оскільки він спонукає школяра до пошуку, постійного прагнення нових знань, творчих, оригінальних рішень, є могутнім стимулом для самоосвіти.

Актуальність даного дослідження зумовлена гострою потребою побудови принципово нових підходів до навчально-виховного процесу, які могли б сприяти підвищенню рівня освіти. Особливе значення проблема пізнавального інтересу має в роботі зі школярами підліткового віку, коли, в силу біологічних, фізіологічних та соціальних факторів, в учнів значно послаблюється зацікавленість до навчальної діяльності.

Метою даного дослідження є виявлення гендерних відмінностей у пізнавальних інтересах школярів підліткового віку.

В ході теоретичного аналізу нами було досліджено різноманітні погляди на вищезазначену проблему західних (У. Джеймс, Е. Клаперед, Д. Фрейер, Е. Стронг, Е. Торндайк, Ш. Бюлер, Р. Молен та ін.) та вітчизняних (Л. С. Виготський, С. Л. Рубінштейн,

О. М. Леонтьєв, Л. І. Божович, О. В. Запорожець, Г. І. Шукіна, А. К. Маркова, Н. Г. Морозова, В. М. Мясіщев, В. В. Давидов, Ю. К. Бабанський, В. Б. Бондаревський та ін.) науковців; також розглянуто дослідження українських вчених (Г. С. Костюк, С. Д. Максименко, М. І. Алексеєва, Д. Ф. Ніколенко, Л. М. Проколієнко, М. М. Заброцький, С. С. Занюк та ін.) [1; 2].

Результати даного дослідження показали, що інтерес, як складне і дуже значуще для людини утворення, має цілу множину трактувань в своїх психологічних означеннях. В контексті нашого дослідження оптимальним є визначення, в якому *пізнавальний інтерес* розглядається як специфічна вибіркова спрямованість особистості на пізнання предметів, явищ та подій навколишнього середовища, що активізує її психічні процеси, діяльність та пізнавальні можливості.

Експериментальне дослідження проводилось у кількох середніх загальноосвітніх закладах м. Рівного, зокрема Рівненському навчально-виховному комплексі “Колегіум”, ЗОШ № 1 та ЗОШ № 8. Всього в експерименті брали участь 360 учнів 6-х, 7-х та 8-х класів віком від 11 до 15 років.

В рамках дослідження ставлення школярів до навчання нами була проведена діагностика спрямованості мотивації в учбовій діяльності за О. Я. Чебикіним [3].

Дана діагностика показала, що у 72 % хлопців та 69 % дівчат шостих класів переважає внутрішня мотивація навчання. Проте у сьомому класі картина починає змінюватися і кількість учнів із внутрішньою мотивацією навчання помітно зменшується (на 17 % у хлопців і на 14 % у дівчат), при цьому відповідно зростає кількість семикласників із зовнішньою мотивацією навчання. Але вже у восьмому класі кількість школярів із внутрішньою мотивацією навчання починає зростати і становить 57 % у хлопців та 68 % у дівчат.

Аналізуючи гендерні відмінності, відмітимо, у шостих класах хлопців із внутрішньою мотивацією навчання на 3 % більше, ніж дівчат. У сьомих класах показники спрямованості мотивації навчання у дівчат і хлопців виявились однаковими. У восьмих класах, навпаки, з внутрішньою мотивацією навчання більше дівчат, ніж хлопців (на 11 %): така різниця пояснюється тим, що у своєму загальному розвитку дівчата-підлітки випереджають хлопців-підлітків, а отже і ставлення до навчання у них більш усвідомлене.

Діагностика рівня сформованості пізнавального інтересу школярів, показала, що високий рівень мають 25 % хлопців і 26 % дівчат шостих класів, 38 % хлопців і 25 % дівчат сьомих класів та 38 % хлопців і 33 % дівчат восьмих класів. Підлітки цієї групи проявляють

схильність до систематичної роботи під час засвоєння нового матеріалу та виконання самостійних завдань. Вони без сторонньої допомоги прагнуть подолати труднощі, що виникають в процесі навчання, розібратися у невідомому, зрозуміти проблему та вирішити її. Такі учні із задоволенням діляться своїми знаннями та вміннями з іншими, систематично і самостійно виконують домашні завдання, беруть активну участь у позаурочній пізнавальній діяльності, нерідко у декількох видах.

Із середнім рівнем сформованості пізнавального інтересу нами було виявлено 51 % хлопців і 52 % дівчат шостих класів, 54 % хлопців і 60 % дівчат сьомих класів, 56 % хлопців і 63 % дівчат восьмих класів. Якісний аналіз цих показників дозволив констатувати, що дана група підлітків характеризується епізодичним захопленням учбовою діяльністю і віддає перевагу завданням репродуктивного характеру. Разом з тим, такі учні, як правило, прагнуть подолати труднощі у навчанні самостійно і намагаються добре засвоїти нове. Вони сумлінно і самостійно виконують домашні завдання, беруть участь у позаурочній пізнавальній діяльності з предмету, який їм цікавий, але інколи відчують труднощі у вирішенні поставлених перед ними завдань.

Низький рівень сформованості пізнавального інтересу діагностований у 17 % хлопців і 18 % дівчат шостих класів, 4 % хлопців і 10 % дівчат сьомих класів та 4 % хлопців і 4 % дівчат восьмих класів. Такі підлітки тільки інколи навчаються із захопленням, зазвичай при виконанні легких або доступних цікавих завдань. Вони тільки інколи проявляють наполегливість та самостійність при подоланні труднощів у навчанні. Активність таких учнів, як правило, викликають лише цікаві моменти. Домашні завдання виконуються ними не завжди сумлінно і самостійно; участь у тому чи іншому виді позаурочної пізнавальної діяльності учні з низьким рівнем сформованості пізнавального інтересу беруть досить рідко.

В ході даного дослідження, нами були виявлені також учні, в яких діагностовано відсутність пізнавального інтересу, пов'язаного з навчальною діяльністю. Серед них 7 % хлопців і 4 % дівчат шостих класів, 4 % хлопців і 5 % дівчат сьомих класів, 2 % хлопців восьмих класів. Восьмикласниць, у яких відсутній пізнавальний інтерес, виявлено не було. Діти цієї категорії, як правило, не проявляють захоплення у процесі виконання учбових завдань, не прагнуть подолати будь-які труднощі, що виникають під час навчальної діяльності, не намагаються засвоїти щось нове. Вони пасивні, регулярно відволікаються на уроках. Домашні завдання, як правило,

виконують не сумлінно, нерідко не самостійно, зазвичай після контролю та зовнішніх спонукань. Учасі у позаурочній пізнавальній діяльності практично не беруть.

Аналіз результатів дослідження інтенсивності прояву пізнавальних інтересів підлітків дав нам можливість констатувати, що більшості учнів 6-х–8-х класів притаманний середній рівень інтенсивності пізнавальних інтересів. Разом з тим, слід відмітити, що найбільший відсоток учнів з низьким рівнем інтенсивності пізнавальних інтересів виявився серед шестикласників, тоді як найбільший відсоток учнів з високим рівнем інтенсивності пізнавальних інтересів – восьмикласників. Такі зміни спостерігаються як у хлопців, так і у дівчат, і можуть пояснюватися більш усвідомленим і вибірковим ставленням старших підлітків до навчання, оскільки їхні інтереси набувають нового змісту, що пов'язано зі змінами, зумовленими віковими особливостями. Так, одним з важливих моментів у розвитку особистості старшого підлітка є формування самосвідомості, самопізнання, на відміну від попереднього періоду, коли об'єктом глибокого інтересу і пізнання є інша людина, її внутрішній світ, поведінка тощо. В учнів старшого підліткового віку виникає потреба зрозуміти самого себе, бути на рівні власних вимог до себе і це, в свою чергу, не може не впливати на розвиток їх пізнавального інтересу.

Отже, пізнавальний інтерес у підлітковому віці носить динамічний характер і піддається зміні та перебудові. Особливості динаміки пізнавальних інтересів підлітків зумовлені віковими, гендерними та індивідуальними відмінностями школярів.

Література

1. Назарець Л.М. *Особливості емоційної регуляції в формуванні пізнавальних інтересів підлітків: Автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. психол. наук.* – Київ, 2009. – 18с.
2. *Формирование интереса к учению у школьников /Под ред. А.К.Марковой.* – М.: Педагогика, 1986. – 192с.
3. Чебыкин А.Я. *Эмоциональная регуляция учебно-познавательной деятельности.* – Одесса, 1992. – 167с.

З М І С Т

ПЕРЕДМОВА.....3

Розділ 1. ФЕНОМЕНОЛОГІЯ САМОСВІДОМОСТІ

Багай Б., Павелків Р.В. Теоретичні аспекти становлення Я-концепції у молодшому шкільному віці.....4

Антонець О. Самосвідомість і її структура.....7

Бенедюк О. Шляхи самопізнання особистості.....10

Габрієль К. Образ фізичного «Я» як детермінанта індивідуального стилю поведінки в соціальних контактах.....13

Захарчук М. Генезис самосвідомості дитини.....15

Корольчук І. Розвиток уявлень про саморегуляцію.....16

Кравчук Я. Розвиток моральної саморегуляції у молодшому шкільному віці.....19

Кулаков Р. Самооцінка та рівень домагань як складові професійного самовизначення старшокласників.....21

Левшунова К. Дослідження саморегуляції.....25

Майстренко Є. Детермінація Я-концепції дитини.....28

Манзик О. Вимірювання самооцінки особистості.....30

Мариніч О. Особливості розвитку самооцінки у дошкільному віці.....32

Мартинюк Т. Психологічний аналіз розвитку самосвідомості особистості молодшого школяра.....35

Марчук В. Особистісна рефлексія як засіб активізації пізнавальної активності підлітків.....39

Онищук О. Загальна характеристика самопізнання як процесу.....42

Орел В. Цілі й мотиви самопізнання.....44

Осипчук О. Сфери і області самопізнання.....46

Пархомей К., Корчакова Н.В. Поняття Я-концепції.....48

Прит Т., Безлюдна В.І. Способи і засоби самопізнання.....50

Ревко Н. Розвиток самопізнання у дитячому віці.....53

Смоляк А. Феномен відношення людини до себе.....55

Тимощук С. Дитячо-батьківські стосунки та їх вплив на ставлення дитини до себе.....58

Ходневич Н., Безлюдна В.І. Формування Я-концепції дитини на різних стадіях розвитку.....61

Хомич І. Передумови формування самооцінки молодших школярів...63

Шпинюк В. Розвиток Его-ідентичності в дитячому віці.....66

РОЗДІЛ 2. ГЕНДЕРНІ АСПЕКТИ РОЗВИТКУ САМОСВІДОМОСТІ

Безлюдна В. Гендерні аспекти розвитку Я-фізичного на висхідному етапі онтогенезу.....	69
Беднарська І. Гендерна соціалізація особистості.....	71
Гірак І. Психологічний аналіз гендерних відмінностей адиктивної поведінки осіб юнацького віку.....	74
Забрідня О., Яцюк Н.О. Психологічний аналіз суб'єктивних чинників емоційного вигорання майбутніх педагогів (гендерні аспекти).....	81
Карнаух В. Гендерні аспекти формування адиктивної поведінки у підлітків.....	84
Корчакова Н. Усвідомлене батьківство як напрям психології самосвідомості.....	88
Князєва А. Особливості гендерного спілкування в дошкільному віці.....	91
Мартинюк В. Гендерні відмінності реагування на конфліктну ситуацію учнів старшого шкільного віку.....	93
Назарець Л. Динаміка розвитку пізнавальних інтересів підлітків з урахуванням гендерних відмінностей.....	96
Оксенчук О. Гендерні особливості уявлень студентів про відповідальне батьківство.....	100
Осьмак Л. Психологічні особливості тривожності жінок зрілого віку.....	103
Пінаєва М. Соціальна диференціація гендерної ролі.....	106
Руденко Н. Гендерні аспекти дослідження етнічної толерантності підлітків.....	109
Созонюк О. Вплив гендерних стереотипів на процес становлення особистості дівчат-підлітків.....	111
Тендюк І. Особливості статево-рольових уявлень в дошкільному віці.....	114
Тоюнда О. Вплив сімейних традицій на ставлення молоді до проблем гендерної рівності.....	118
Ямницький О. Особливості формування гендерних схем у процесі статево-рольової соціалізації дітей.....	121

Наукове видання

СТУДЕНТСЬКИЙ НАУКОВИЙ АЛЬМАНАХ
Серія ПСИХОЛОГІЯ

Випуск 4

Заснований у 2008 р.

Відповідальні за підготовку збірника до видання – проф. Павелків Р.В.,
проф. Безлюдна В.І.

Комп'ютерна верстка Юрчук О.С.

Адреса редакції: 33028 м. Рівне, вул. Остафова, 31
Рівненський державний гуманітарний університет, кафедра вікової та
педагогічної психології (к. 325, тел. 63-44-92)

Віддруковано в редакційно-видавничому відділі Рівненського
державного гуманітарного університету 33028 м. Рівне, вул.
С.Бандери, 12, тел. 26-48-83

СТУДЕНТСЬКИЙ НАУКОВИЙ АЛЬМАНАХ. Серія «Психологія». -
Випуск 4. - Рівне: РДГУ, 2010. — 197 с.

ISBN 966 — 7281 — 07 — 8.

Збірник містить статті з актуальних проблем психології самосвідомості. Опубліковані матеріали можуть бути корисними для науковців, практичних психологів, вихователів, учителів, викладачів та студентів вищих педагогічних навчальних закладів.

УДК: 159.922:316.612

ББК 74.20